

Arbetsmiljöverket
Organisatoriska och
medicinska enheten
Carin Frostberg

2004-02-02

CTO 2003 / 14590

Riskbedömning när ändringar i verksamheten planeras

2 och 3 §§ SAM

Av 2 och 3 §§ AFS 2001:1 följer att arbetsgivaren ska genomföra undersökning och riskbedömning löpande i det vardagliga arbetet. Detta görs också troligen många gånger utan att arbetsgivaren tänker närmare därpå. Det krävs här inte någon dokumentation av riskerna.

8 § SAM

Undersökning och riskbedömning som görs regelbundet och när ändringar i verksamheten planeras regleras i 8 § första respektive andra stycket. Enligt tredje stycket krävs i båda fallen skriftlig dokumentation. Riskbedömningen gäller risker för ohälsa och olycksfall i arbetet.

Riskbedömning vid planering av ändringar

Vid planering av ändringar ska riskbedömning göras i planeringsskedet, dvs. innan ändringarna genomförts.

De ändringar som åsyftas är exempelvis personalneddragningar, nya arbetstider och arbetsmetoder, andra organisationsförändringar, om- och nybyggnation samt ny maskinell utrustning. Det ska alltså handla om ändringar som inte är en del av det dagliga, löpande arbetet.

Förutsättningarna för att arbetsgivaren ska kunna bedöma riskerna är att det står klart vilka ändringar som planeras, var de ska genomföras, fysiskt eller organisatoriskt samt vilka grupper av arbetstagare som kommer att beröras av ändringarna.

4 § SAM

Av 4 § SAM framgår att arbetsgivaren ska ge arbetstagarna, skyddsombuden och elevskyddsombuden möjlighet att medverka i arbetet med riskbedömning vid planering av ändringar, på samma sätt som de ska ges möjlighet att medverka i allt arbetsmiljöarbete.

Arbetsmiljöverkets tillsyn

Om en arbetsgivare planerar att genomföra ändringar i verksamheten utan att bedöma riskerna kan AV, innan ändringarna har genomförts, ställa krav på att detta ska göras. Om AV gjort en inspektion tas kravet in i ett inspektionsmeddelande. Ibland kan det behövas en underrättelse direkt, exempelvis om tiden är knapp fram till genomförandet av ändringen. Om tiden är mycket knapp kan det vara befogat med ett omedelbart förbud.

Inspektionsmeddelande

Kravet på riskbedömning bör kombineras med krav på handlingsplan enligt 10 § SAM. Kraven kan formuleras på följande sätt.

”Ni ska vid planering av personalneddragningar/osv. vid barnstugan A/osv. bedöma riskerna, vilket innebär att bedöma om ändringarna kommer att medföra risker för ohälsa eller olycksfall i arbetet, som kan behöva åtgärdas. De åtgärder som Ni inte genomför omedelbart ska Ni ta upp i en handlingsplan.

Resultatet av riskbedömningen ska dokumenteras skriftligt och innehålla en beskrivning av

- vilka risker för ohälsa eller olycksfall som ändringarna kan leda till för arbetstagarna och
- om riskerna är allvarliga eller inte.

Ni ska också skriftligt dokumentera

- vilka ändringarna är,
- var ändringarna ska genomföras och
- vilka arbetstagargrupper som kommer att påverkas av ändringarna.

Handlingsplanen ska vara skriftlig och innehålla en beskrivning av

- vilka åtgärder som ska vidtas,
- när åtgärderna ska vara genomförda och
- vem som ska se till att de genomförs.

Ni ska ge arbetstagarna, skyddsombuden och, i förekommande fall, elevskyddsombuden möjlighet att medverka i arbetet med riskbedömningen och handlingsplanen.

Om Ni saknar kompetens i Er egen verksamhet för att genomföra riskbedömningen eller ta fram förslag till åtgärder ska Ni anlita företagshälsovården eller motsvarande sakkunnig hjälp utifrån.

Se 4 §, 8 § andra och tredje stycket, 10 § första och andra stycket och 12 § föreskrifterna om systematiskt arbetsmiljöarbete, AFS 2001:1 och 3 kap. 2 a § andra stycket arbetsmiljölagen .”

Uppföljning

SAM är ett redskap för arbetsgivaren, arbetstagarna, skyddsombuden och, i förekommande fall, elevskyddsombuden för att få en god arbetsmiljö i verksamheten. Det väsentliga är därför att AV ser till att själva processen med SAM kommer i gång.

AV bör vara återhållsamt med att begära in den dokumentation som arbetsgivaren upprättat. Om denna begärs in finns risk att arbetsgivarens initiativ och aktivitet i SAM hämmas. Arbetsgivaren kan dessutom komma att uppfatta att AV godkänt innehållet i handlingarna. Det kan också gå åt orimligt stora resurser för dokumentgranskning.

Enligt 6 kap. 4 § AML har skyddsombuden till uppgift att vaka över att arbetsgivaren uppfyller kraven i 3 kap. 2 a § AML. Häri får bland annat anses ingå att bevaka att riskbedömning enligt 8 § andra stycket SAM görs och att handlingsplaner tas fram.

Godtagbart svar

Om AV bedömer att det av arbetsgivarens svar framgår att det gjorts en riskbedömning och att en handlingsplan tagits fram enligt de krav som ställts i inspektionsmeddelandet, underrättelsen eller det omedelbara förbudet bör AV nöja sig med detta. Arbetstagarna, skyddsombuden och, i förekommande fall, elevskyddsombuden kan vanligen ge besked om hur processen med riskbedömning och åtgärdsplanering gått till.

Begäran om komplettering

Av svaret kanske AV bedömer att riskerna och /eller åtgärderna kommit fram genom otillräckliga undersökningar, och /eller riskbedömningar och / eller åtgärdsplanering. Det kan exempelvis framgå av svaret att uppenbara risker inte uppmärksammats eller att handlingsplanen inte innehåller åtgärder som uppenbart behövs. AV kan också bedöma att samverkan inte skett eller att den varit bristfällig. AV bör då ställa krav på komplettering.

Det är i sammanhanget viktigt att betona att AV inte kan ta över arbetsgivarens och arbetstagarnas arbete med riskbedömning och handlingsplan. AV måste framhålla detta för arbetsgivaren och även agera på ett sådant sätt att arbetsgivaren och arbetstagarna inte får den uppfattningen att AV har tagit över.

Sanktioner

Om arbetsgivaren inte svarar på ställda krav eller om svaret är så torftigt att AV inte kan bedöma om det alls gjorts någon riskbedömning eller om det finns någon handlingsplan, bör AV gå vidare från inspektionsmeddelande till underrättelse om föreläggande eller förbud eller från underrättelse till beslut om föreläggande eller förbud.

Ändringarna genomförda

Om ändringarna redan genomförts är frågan om riskbedömning enligt 8 § andra stycket SAM överspelad, eftersom planeringsskedet då är över. Skyldigheten att göra riskbedömning enligt 8 § första stycket är dock fortfarande aktuell.

Om det kommer fram att processen med riskbedömning och åtgärdsplanering fungerat dåligt, exempelvis när det gäller samverkan, bör AV överväga krav mot arbetsgivaren om till exempel rutiner för samverkan, uppgiftsfördelning och kunskaper för chefer och arbetsledare.

AV kan ha anledning att efter det att ändringarna har genomförts, göra en inspektion på arbetsstället för att bedöma om det finns brister i arbetsmiljön.